

**НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ КИНОНИМИТЕ
В СЕЛО БАТАК, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО**
Мариела Димитрова

Настоящото съобщение е един малък принос към по-малко изследвания у нас дял на ономастиката – зоонимията. Обект на разглеждане са кинонимите в с.Батак, Великотърновско.

Материалът е събиран чрез анкети със собствениците на кучета, живеещи в двете български махали на селото – Татарска и Голяма махала. Като на места се срещат и някои цигански имена. По обективни причини в този период от време не беше разумно да се обходи Михалската (Циганската) махала.

Целта на изследването е установяване езиковия произход и основните принципи на номинация при кинонимите от с.Батак въз основа на събрани и класифицирани материали по семантичен, езиков и структурен принцип.

Научната обработка на зоонимите се базира на ценните насоки на проф.Николай Ковачев в двете издания на труда му “Българска ономастика”, както и на помощта на доц. Мария Ангелова-Атанасова, ръководител на кръжока по българска ономастика и ареална лингвистика, в който членувам.

Фиширани са 201 кинонима (като на домакинство се пада средно по едно куче), от които само 20 са използвани преди десет години. Останалите се употребяват в периода 1989-99 година, разбира се повлияни от съвременната действителност и нови езикови междуетнични влияния. Най-голям относителен дял имат пренесените от антропонимията имена – 99 на брой (49,5). По малък е дялът на отапелативните – 48 на брой (24 %), а с най-малко представители е дялът на традиционните имена – 11 на брой (5,5 %).

Отантропонимичните включват ЛИ и ФИ на собственици, близки и на известни личности. Любопитно е да се отбележи, че в тази група домашните и чужди имена са в приблизително равно-

весие. Това е значително по-ново явление, повлияно от промените в личноименната ни система, резултат на модните вълни през последните две-три десетилетия. И тук, както в антропонимията, на равни начала съжителстват старо и ново, домашно и чуждо: АЛБЕНА, АНТОНИЯ, БЕЛЧО, БОЙКА, ВЕСКА, ГАРЬО, БОНКА, ДИДА, ЗЛАТКА, ИВАЙЛО, ИВАНЧО, ЙОСКА, КАЛИНКА, КРИСТИНА, КИНА, ЛИЗА, ЛЯСКО, МИЛЕНКА, ПЕШО, РИЧИ. По същите причини не е никакъв проблем кучето да носи по същество ФИ на човек като ДИМИТРОВ, толкова логично, колкото в антропонимията СТАЛИН, ЛЕНИН. В тази група предпочитани са имената на известни личности. От общо 36 имена по-голям процент са чужди – 30 на брой (5,4%), предимно с англо-американски произход – имена на политици, герои от игрални и анимационни филми.

Между отантропонимичните има 7 кинонима по имена на наши и чужди политици. При това отбелязваме верижна номинация при киноними от едно домакинство – МОНИКА ЛЮИНСКИ, БИЛ И ХИЛЪРИ КЛИНТЪН, ЧЪРЧИЛ (изговаряно като Черчил), ПЕПИ СТОЯНОВ, ИВАН КОСТОВ, ЖЕЛЪО.

22 са заети от персонажите в киното, особено често от нашумели сериали – БОБИ И ЛОРА, АЛФ, ВАНДА, ДЖОНИ, ДЖОН ХАЙРО, ДЪК, ЕВЕЛИЯ, ЖУЛЪАРС, КЕЙТИ, КЛЕОПАТРА, ЛЕО, ЛИНДА, МИНДА, МИЧ, МОЛДЪР, РИЧ, РЪСТИ, САРА, СЕЗАР, СКЪЛИ, РИЧИ. Към тях отнасяме и анимационните герои: БЕНДЖИ, БЕНДЖИАМИНА, БЪК, ЛАСИ, РЕКС, ТОМИ, ЦЕЗАР, ЧОПЪР, ДЖЕРИ, ПИНКО, УИЛМА, ФРЕД.

8 отантропонимични кинонима са свързани с имената на местни политици и известни личности – ДИНКО, КАРАКОЧЕВ, ЛЮБЧО НЕШКОВ, ТОМАС ЛАФЧИС, ЛИЛИ (от името на Лилия Вучкова), ЧАРЛИ (от Чарли Чаплин).

От личното име на собственика или на някой познат са общо 38 имена, които са въз основа на някакъв външен белег или характер. Такива са: БОНКА (по името на ветеринарната лекарка), ДИМИТРОВ (по началника), БЕЛЧО (по името на известен розар), ПЕШО (по името на председателя), ЧАНГО (изведено от фамилното име Чангов на познати от с. Козловец), ЛЕЙКА (по името на жена от селото, което се използва и като апелатив). Мотивацията във всеки конкретен случай е твърде любопитна и по правило е известна само на стопаните. Например КОЛЪО: “Той кат циганина Колъо

яде малко, мълчи много”; РОСКА – “Шантаво кат циганката Роска”.

От апелативните имена – общо 48, са създадени въз основа на различни белези или конкретни случки:

– по цвят: БЕЛЧО, БЯЛКА, НЕГЪР, ЧЕРВЕНКО, ТЕМЕНУЖКА, ЧЕРНЪО, ШАРИ – общо 18 имена;

– по характер: БОЙО, БРИГАДИРА, ЕКТОР, ЗЛАТКА, КАЙЗЕР.

– по ръст: БОБЧО, БУБИК, КАЛИНКА, МЕЧО, ТОПЧО – общо 7 имена;

– по прилика с други животни: ВЪЛЧО, МЕЧО, ЧАКАЛ, ЧОГАН (вж мотивацията по-долу);

– по особености на очите: КАРАГЪОЗА;

– по име на растение: РОЗА, САНДРА (сорт рози);

– по накит: БРОШКА;

– по месеца и деня, в който е роден: АВГУСТИН, ГЕОРГИ, МАРТА, МАЯ, ГИНА, ГЕРГАНА. От последната група по-особен е случаят с името Георги и неговите корелати ГИНА и ГЕРГАНА. При наблюденията се оказва, че ГЕОРГИ е честотно употребен хипоним с варианти ГИНА, ГЕРГАНА, МАЯ. Абсолютно същият номинативен принцип се отбелязва при геладонимите и катсиконимите.

– отгопонимични имена СелИ: БУРГАС, ДОЙРАН, ВИ: ИСКЪР.

– по ороним: МУРГАШ.

Тези киноними са употребени преди двадесет години, като в последното десетилетие не се срещат.

– от име на фирма: ГРУП.

Традиционните за кучета имена у нас, използвани в пословици и поговорки като: МЕЧО, МУРДЖО, ШАРО, не са толкова често употребявани, както би могло да се очаква. МЕЧО се среща 11 пъти, но не се налага по традиция, а поради външни белези на кучето. Ако съдим по честотността на имената можем да заключим, че традицията в именуването по-често се свързва с имена като БОБИ (15 пъти), РЕКС, ЛАСИ, РИЧАРД, РОЗКА, ЛИЗА, РИТА, САРА. Данните от изследваното село потвърждават изказаната от Михаил Виденов теза, че старите киноними ШАРО, БОБИ, МУРДЖО, ЛЕВЧО, са изместени от англоезични имена, което според автора е вълна на промени в посока от града към селото (Виденов. М, 1996;35–43).

Тук е мястото да отбележим, че традицията в именуването на кучета има не само национални, но и своите регионални особености, които се променят във времето. Не са редки случаите когато по име на традиция в едно семейство кучетата получават едно и също име.

Любопитна особеност на именуването е смяната на името при смяна на собственика или при погрешно определен първоначално пол. Така първоначалното БУБА, става БУБЧО, когато се установява, че не е женско, а мъжко. А БЕНДЖИ става БЕНДЖИАМИНА. По-често името на кучето не се сменя и това се обяснява с фактора, че то вече е свикнало с него. Така мъжко куче може да носи женско име и обратно. Например: ВЪЛЧО за женско куче и ДЖИНКА, КАЛИНКА, ВАНДА за мъжко куче. Когато пък имената са от типа ГАБИ, ТОНИ, които и при хората се използват за двата пола, проблем могат да имат само стопани, които не приемат тази универсалност на имената.

В структурно отношение по-големият процент от кинонимите са едноосновни – 194 (97%) и само 7 (3,5%) са двуосновни като по същество копират комбинация от ЛИ + ФИ на известни личности, каквито примери дадохме и по-горе. Този модел е нов, нетипичен и без особени перспективи за разширяване.

От специално изследване се нуждаят традиционните стари киноними, използвани и като нарицателни ШАРО, МЕЧО, МУРДЖО, КАРАМАН, които са общобългарски и изискват етимологичен анализ.

От всички 201 кинонима се обособява групата на зоонимите: КЪЧО, МУРГА, ЧОГАН, ЧОКАЛ, чиято етимология е неясна.

Вероятно КЪЧО произхожда от съкратено МЛИ КЪНЧО или друг подобен антропоним. Според Стефан Илчев КЪЧО е видоизменена форма от КРЪСТЪО. Среща се и като ФИ – КЪЧЕВ, КЪЧОВ (Вж Илчев, Ст. РЛИиФИ (съкр. мое), 1969. с.)

Кинонимът МУРГА е старо домашно традиционно име с близост до оронима Мургаш. Може би произлиза от *мург*, *мурго*, *мургаш*, *мургав* (Вж за корена: БЕР IV: 1995: 332).

ЧОГАН е с вероятен турски произход – от *cevgân*, *cevgen*, *cögen* (Вж: Турецко-русский словарь, 1977: 182, 198); *çokgen*, *çok-gü* (Вж: 1.Пръчка за игра на чоуган, поло; 2.Чоуган, поло – вид игра. Турско-български речник, 1992: 89); *cögan* – със значение отправям

се на лов, на военен поход, *čögä* – връхна дреха (Вж: Древнетюркский словарь. 1969: 154).

ЧОКАЛ в местния диалект се употребява със значение “черно, с бели крака”, съществува и названието “чокалеста порода”. Произходът може да се търси в турската дума *çokal*. 1.Броня, ризница; 2.Покритие с глазура (Вж:Турецко-русский словарь, 1977: 197).

Резултатите от анализа и представената класификация на кинонимите можем да обобщим:

1. Кинонимите от с.Батак са твърде разнообразни по форма, езиков произход и принцип на именуване. Изследваните имена от последните десет години доста се различават от използваните преди няколко десетилетия. Преди всичко поради факта, че значително се е променила системата на ЛИ, от които най-често пряко се заемат елементи.

2. Най-голям е процентът на отантропонимичните киноними, следвани от отапелативните и съвсем малка част като общ брой и процент от други източници.

3. Чуждите по произход имена са почти половината от всички имена, поради аналогични промени и в антропонимията, а също така и поради влиянието на телевизията, киното, политиката и други области на културата и социоконтактите, откъдето пряко се пренасят имена.

4. Кинонимите следват модела на антропонимите за родово противопоставяне, макар че са налице и известни изключения поради грешно първоначално определяне на пола.

5. Принципите на номинация не се отличават с много от традиционните, но традиционно използваните киноними са отстъпили на считаните за по-модерни, които по същество са взети от филми и имат англо-американски характер.

6. Стремещът към оригиналност, който важи за цялата зоонимия, се диктува от промените в антропонимичната система. Както преди двадесет години са модерни – ЖУЛЪАРС, ДЖОН ХАЙРО, БИСМАРК, ЧЕРЧИЛ, така и в наши дни стават актуални БИЛ КЛИНТЪН, ПЕПИ СТОЯНОВ, РЕКС, ЛАСИ, което още веднъж потвърждава социалната обусловеност на имената.

ЛИТЕРАТУРА

1.Български етимологичен речник. Т.IV. Дуриданов, Иван и колектив. 1995.

2. Виденов, Михаил. Към антропонимните проблеми на някои нови имена. – Сб. "Ономастично и етнолингвистично пространство на езика". В чест на проф. Николай Ковачев. Т.1. Велико Търново. 1996. 35-43.
3. Древнетюркский словарь. 1969.
4. Илчев, Стефан. Речник на личните и фамилните имена. 1969.
5. Ковачев, Николай. Българска ономастика. В. Търново, 1979 (1981).
6. Турецко-русский словарь. 1977.
7. Турско-български речник. 1992.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- ЛИ – лично име
- МЛИ – мъжко лично име
- СелИ – селищно име
- ФИ – фамилно име
- ВИ – водно име